کتابداران علیه سرقت علمی: آموزش اخلاق پژوهش و استناد در کتابخانه‌های دانشگاهی

چکیده

هدف:این پژوهش با هدف بررسی جایگاه و نقش کتابخانه‌ها و کتابداران، به ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی، در جلوگیری از ارتکاب سرقت علمی و ترویج اخلاق پژوهش انجام شده است.

روش:با استفاده از روش کتابخانه‌ای، متون مربوط به نقش کتابداران و کتابخانه‌های دانشگاهی در آموزش اخلاق نگارش و پژوهش مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: اخلاق پژوهش و نگارش از دیرباز یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های آموزشی در کتابخانه‌های دانشگاهی بوده است که با آموزش استناد شروع شده و امروزه ابعاد گسترده‌ای یافته و موارد ذیل را در برمی‌گیرد: راهنماهای مربوط به سبک‌های مختلف استناد، سرقت علمی آگاهانه و ناآگاهانه، پیامدهای سرقت علمی، ابزارهای استناد در پایگاه‌های اطلاعاتی، مثال‌هایی از سرقت علمی و مثال‌های واقعی از سرقت علمی، سیاست‌های دانشگاه یا موسسه مربوطه در قبال سرقت علمی، ارزیابی وب‌گاه‌ها، چگونگی نگارش نقل قول غیرمستقیم و خلاصه‌نویسی از مطالب دیگران، ابزارهای استناد آنلاین

نتیجه: به نظر می‌رسد مهم‌ترین نقش کتابخانه دانشگاهی می‌تواند آشنا ساختن پژوهشگران با تعاریف و مصادیق کژ رفتارهای پژوهشی باشد. آموزش اخلاق پژوهش، آموزش استناددهی، کمک در جستجو و تشخیص منابع، آموزش ابزارهای استناددهی، بهره‌گیری از نرم‌افزارهای مشابه‌یاب، آموزش شناسایی منابع و مجلات معتبر و نامعتبر، تعریف و تبیین مفهوم نویسندگی و آموزش اخلاق حرفه‌ای می‌تواند از دیگر برنامه‌های کتابخانه‌ها و کتابداران برای کمک به پرورش و گسترش اخلاق پژوهش و پیشگیری از ارتکاب انواع کژ رفتاری‌های پژوهشی باشد. با در نظر گرفتن آمار بالای سرقت علمی در کشورمان و با توجه به اینکه پژوهشها نشان داده است که آموزش می‌تواند در اجتناب از سرقت علمی مؤثر باشد، کتابداران و کتابخانه‌ها باید فعالانه در جبهه مبارزه با بدرفتاری‌های پژوهشی فعالیت کنند.

مقدمه

در دهه‌های اخیر با بهره‌گیری از اینترنت و سهولت کپی‌برداری از منابع وب، آمار سرقت علمی در کل دنیا افزایش یافته است. سرقت علمی می‌تواند به شهرت علمی افراد آسیب جدی زده و مانع ارتقاء و پیشرفت سارقان علمی شود. در حالی که اینترنت با سهولت کپی‌برداری، رواج سرقت علمی را بیشتر کرده است، در عین حال تشخیص آن را هم آسان‌تر کرده است. نرم‌افزارهای تشخیص سرقت علمی بسیاری در دنیا و چند سامانه مشابهت‌یاب در ایران ایجاد شده‌اند که در نشریات علمی، مدارس و دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند. در برخی دانشگاه‌ها، قبل از اینکه تکلیف دانشجویان به استاد ارسال شود، ابتدا با این نرم‌افزارها بررسی می‌شود و در صورت مشاهده موارد سرقت علمی، به استاد فرستاده نمی‌شود. تعداد زیادی از نشریات علمی بین‌المللی و داخلی نیز نسخه‌های مقالات دریافتی خود را در ابتدا با این سامانه‌ها و نرم‌افزارها مشابه‌یابی می‌کنند.

اتفاق نظر کامل و گسترده‌ای دربارهٔ چیستی سرقت علمی و دسته‌بندی تخلفات پژوهشی دانشگاهی وجود ندارد. شماری از بدرفتاری‌ها مانند به‌نام زدن یک اثر از دیگران به نام خود در دیدگاه عموم کاملاً ناپسند هستند اما برای بعضی از چالش‌های کژ رفتاری‌های پژوهشی تشخیص به این سادگی‌ها نیست: به طور مثال گفته می‌شود دانش عمومی[1] و پذیرفته شده (مثلاً اینکه آب در صد درجه به جوش می‌آید) نیاز به استناد ندارد اما تشخیص این‌که یک موضوع جزو دانش عمومی است یا خیر، گاه دشوار می‌شود[2] . از موارد چالش‌برانگیز و مبهم دیگر این که تا چه میزان می‌شود از متنی به‌صورت نقل‌قول مستقیم مطلب آورد؟ چه جاهایی باید از نقل‌قول مستقیم و چه جاهایی باید از نقل‌قول غیرمستقیم استفاده کرد؟[3]

اگر بپذیریم انواع کژ رفتاری‌های پژوهشی مختلفی که در دانشگاه و مؤسسات پژوهشی احتمال رخ دادن دارد، در تعریف

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

«هر رفتاری که اصول علمی، اخلاقی و حقوقی پژوهش را نادیده بگیرد» می‌گنجد، در یک دسته‌بندی بر مبنای نوع فریب‌کاری، می‌توانیم کژ رفتارهای پژوهشی را به هشت دستهٔ زیر تقسیم کنیم:

- سرقت علمی: برگرفتن واژه‌ها و ایده‌های آثار دیگران بدون رعایت استناد صحیح.
- سرقت علمی از خود: استفاده بیش از حد از آثار قبلی نویسندگان در هنگام نگارش اثر جدید یا انتشار دوگانه.
- داده‌سازی: ارائهٔ داده‌های غیر واقعی در پژوهش.
- تحریف: سوگیری در هنگام انجام پژوهش برای دستیابی به نتایج دلخواه یا خودداری از انتشار بخشی از نتایج پژوهش.
- نادرستی در درج نام نویسندگان: اضافه کردن فرد یا افرادی به عنوان نویسنده که صلاحیت آن را ندارد یا حذف کسی که نویسنده واقعی اثر است.
- سرقت علمی با تغییر زبان: خودداری از استناد هنگام ترجمه یا رعایت نکردن قواعد استنادی، نگارشی و حرفه‌ای هنگام ترجمه.
- کژ رفتاری هنگام انتشار آثار: تبانی، منفعت‌گرایی و دیگر تصمیمات غیرعلمی و غیراخلاقی هنگام انتشار آثار.
- کژ رفتاری حرفه‌ای: نادیده گرفتن اصول حرفه‌ای هنگام انجام پژوهش مثل حقوق آزمودنی‌ها، حقوق حیوانات و ... . (رجب‌زاده عصارها، ۱۳۹۷).

سرقت علمی در موارد پرشماری به صورت ناآگاهانه و به دلیل ناآشنایی با استناد و مصادیق سرقت علمی اتفاق می‌افتد؛ پس بیش از تنبیه سارقان علمی باید به آموزش استناد و اخلاق پژوهش و نگارش همت گماشت (جرج، کاستیگان و هارا[۴]، ۲۰۱۳). آموزش همواره یکی از مهم‌ترین راهکارهای پیشگیری از سرقت علمی به‌شمار رفته است. در این بین، نقش افرادی که می‌توانند آگاهی‌رسانی و آموزش در این حوزه را به عهده بگیرند، بسیار حائز اهمیت است. کتابخانه‌های دانشگاهی، یکی از ارکان مهم آموزش نگارش علمی در دانشگاه‌ها هستند. این مقاله مروری دارد به تلاش‌های کتابخانه‌های دانشگاهی در حوزهٔ آموزش و ترویج اخلاق پژوهش و اجتناب از انواع کژ رفتاری در پژوهش.

دلایل سرقت علمی

پژوهشگران برای یافتن ویژگی‌های افرادی که تقلب و سرقت علمی می‌کنند، پژوهش‌های متعددی ترتیب داده‌اند اما نتایج متفاوتی را گزارش کرده‌اند. شماری از آن‌ها گزارش کرده‌اند که سارقان علمی معمولاً جوان، مجرد، فعال در اجتماع، غیرمتعهد، از نظر مالی وابسته به دیگران و بدون اعتمادبه‌نفس بوده‌اند (هاینس[۵] و دیگران، ۱۹۸۶؛ هاگس و مک‌کب[۶]، ۲۰۰۶؛ پارک، ۲۰۰۳)؛ اما تعدادی از پژوهشگران نیز، دربارهٔ ویژگی‌های افراد متقلب به نتایج متفاوتی رسیده‌اند که با نتایج پژوهش‌های بالا کاملاً همسو نیست (لمبرت، هوگان و بارتون[۷]، ۲۰۰۳؛ سلیک[۸]، ۲۰۰۹؛ ویلکینسون[۹]، ۲۰۰۹).

پژوهشگران دلایل متفاوت و بسیاری را در سرقت علمی دخیل می‌دانند. در ادامه به چند مورد اشاره می‌شود:

۱- تفاوت فرهنگ نگارش دانشگاهی در کشورهای مختلف: گاهی سرقت علمی به دلایل فرهنگی رخ می‌دهد. به طور مثال در برخی فرهنگ‌ها، نوشتارها جزو اموال عمومی هستند و متعلق به همه جامعه هستند و نه فرد یا افراد خاصی (آمسبری[۱۰]، ۲۰۰۹) و یا کپی کردن آثار دیگران، نشانه‌ای از احترام به آن فرد است. برای مثال، دربارهٔ تفاوت فرهنگی نگارش ادبی در کتاب «خلقیات ما ایرانیان» از محمدعلی جمال‌زاده می‌خوانیم:

در ادبیات ما که از جمله بهترین ادبیات دنیاست، صنعت تضمین و استقبال در شعر که در حقیقت نوعی از تقلید است در نزد شعرای ما فن و هنر به شمار می‌رود و حتی شاعر بزرگوار و بلندپایگاهی چون حافظ نه تنها سعی را تضمین نموده است بلکه در این بیت مصراعی از سعدی را عیناً در شعر خود آورده است: «سر پیوند تو تنها نه دل حافظ راست / کیست آن کش سر پیوند تو در خاطر نیست» که تضمین این بیت از سعدی است: «کیست آن کش سر پیوند تو در خاطر نیست / یا نظر با تو ندارد مگرش ناظر نیست» در صورتی که تقلید در میان ادبای فرنگستان کار پسندیده‌ای نیست و از آن سخت احتراز می‌جویند (جمال‌زاده، ۱۳۴۵، ص ۱۹).

همین تفاوت‌ها گاهی در نگارش دانشگاهی ما هم به چشم می‌خورد و حساسیتی که استانداردهای دانشگاهی غربی در استفاده از واژه‌های آثار دیگر نشان می‌دهند، کمتر در دانشگاه‌های ما دیده شده است.

۲- ناآشنایی با قواعد نگارش علمی و استناددهی: بسیاری از پژوهشگران، دوره‌های رسمی نگارش مقالات علمی و آشنایی

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

با نحوهٔ استناددهی را نگذرانده‌اند و همین عامل، باعث وقوع بسیاری از کژ رفتارهای ناخواسته است. حتی بررسی متون درسی دانشگاه‌ها در بریتانیا نشان داد که در این متون هم تعریف دقیق و قابل انتقالی از سوء رفتار پژوهشی ارائه نشده و متون آموزشی هم این کمبود را دارند (رنسام و نیوتون[۱۱]، ۲۰۱۷). پژوهش‌های زیادی انجام‌شده است که نشان می‌دهد دانشجویان و پژوهشگران با گذراندن یک دورهٔ آموزشی کوتاه‌مدت، درک بهتری از کژ رفتاری‌های پژوهشی داشته‌اند و هنگام نگارش موارد استنادی را بیشتر رعایت کرده‌اند (مثلاً الندر و همکاران، ۲۰۱۰ و اسمدلی، کرافورد و کلوئت[۱۲] ، ۲۰۱۴).

۳- دشواری‌ها و پیچیدگی‌های استناددهی: جزئیات بسیاری که باید در استناددهی رعایت شود آن را به امری وقت‌گیر بدل می‌کند که افراد از آن گریزان می‌شوند. تنوع منابع اطلاعاتی در اشکال فیزیکی و الکترونیک و الزامات استنادی خاص هر کدام به این دشواری دامن می‌زند. گاهی پژوهشگران حتی در تشخیص نوع منبع اطلاعاتی که در اینترنت پیش رویشان است (اینکه روزنامه، مجله، کتاب، وبگاه و یا کتاب الکترونیک است) دچار مشکل می‌شوند و بنابراین قادر به انتخاب شیوه استناددهی منطبق با نوع آن منبع نیستند. در برخی کتاب‌خوان‌های الکترونیک مانندکیندل آمازون، شماره صفحه در کتاب‌ها درج نمی‌شود که استناددهی را مشکل می‌کند. گفته می‌شود درصد سؤالات مرجع مرتبط با استناد که در کتابخانه‌ها از کتابداران پرسیده می‌شود رو به افزایش است (پارک، مردیس و یوری[۱۳] ، ۲۰۱۰) که حاکی از همین دشواری است.

از نظر برخی دیگر از پژوهشگران، درک ناکافی از چگونگی نقل‌قول غیرمستقیم یا «نقل به مضمون» از یک منبع و نیز استناد به منبعی که به شکل نقل به مضمون در منبع دیگری آمده است، می‌تواند منجر به سرقت علمی ناآگاهانه شود. عدم آشنایی با شیوه استناد نقل در نقل منجر به استناد کردن به منبع اصلی می‌شود در صورتی که فرد آن را به واقع ندیده و در منبع ثانویه به آن برخورده است (مگز و گارسون[۱۴]. (۲۰۱۰ ،

۴- در افرادی که انگلیسی زبان دوم آن‌هاست، عدم مهارت‌های زبانی در نوشتن آرای دیگران به زبان خود و یا عدم اطمینان از اینکه بتوانند به طور صحیح نوشته دیگران را منتقل کنند، می‌تواند منجر به سرقت علمی شود (ارت و گوکمن‌اوغلو[۱۵]. (۲۰۱۰ ،

۵- فشار برای تولید آثار علمی: گاهی کمبود زمان می‌تواند منجر به سرقت علمی شود. دانشجویی که تحویل مقاله خود را تا آخرین لحظات موعد مقرر به تأخیر انداخته است، احتمال بیشتری دارد که دچار سرقت علمی شود. همین‌طور استادانی که برای ارتقا باید تعدادی مقاله در مجلاتی خاص منتشر کنند و دانشجویی که باید از پایان‌نامه‌اش مقاله استخراج کند.

۶- عمومیت یافتن و عادی شدن کژ رفتاری‌های پژوهشی: رواج یافتن و عادی شدن بعضی انواع کژ رفتاری‌های پژوهشی باعث می‌شود شیوع بیشتری پیدا کنند. برای مثال، در کلاسی که تعدادی از دانشجویان پایان‌نامهٔ خود را به مؤسسات زیرزمینی نگارش پایان‌نامه سفارش می‌دهند، انجام این کژ رفتاری بسیار عادی تلقی می‌شود و شاید همین امر باعث شود که دانشجویان بیشتری این رفتار را از خود نشان دهند.

۷- نبود مقررات مقابله با کژ رفتاری پژوهشی یا اجرا نشدن آن‌ها: در بسیاری از موارد، سارقان علمی با آگاهی از مقررات و همین‌طور با علم به سهل‌گیری در اجرای این مقررات دست به سرقت علمی می‌زنند (بریمبل، ۲۰۱۵).

آموزش اخلاق پژوهش و استناد در کتابخانه‌های دانشگاهی

در پی انتشار استانداردهای سواد اطلاعاتی توسط انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی در سال ۲۰۰۰، نقش کتابداران در آموزش اصول اخلاقی استفاده از اطلاعات پررنگ‌تر شد. پنجمین استاندارد این مجموعه به طور خاص به استفاده اخلاقی و قانونی از اطلاعات پرداخته و توانایی استناددهی صحیح و یکدست به منابع اطلاعاتی را یکی از شاخص‌های یک انسان باسواد اطلاعاتی برمی‌شمارد. تقریباً دو سوم کتابداران، آموزش استناد را در برنامه‌های آموزشی کتابخانه گنجانده‌اند (یوری و ویات[۱۶] ، ۲۰۰۹). پژوهش‌ها نشان داده است که آموزش کتابخانه‌ای مؤثر بوده و تأثیر معنی‌داری بر درک دانشجویان از سرقت علمی داشته است (استریتمتر و براتون[۱۷] ، ۲۰۱۴). آموزش‌های برخط کتابخانه‌ها، بیشتر بر جستجوی اطلاعات متمرکز است و در حالی‌که مراجعه‌کنندگان نیازهایی در حوزه‌هایی مثل استفاده منصفانه، نحوه استناد و مباحث حق مؤلف دارند، ساندرز[۱۸] (۲۰۱۸) پیشنهاد میکند کتابخانه‌ها به آموزش جنبه‌های مختلف سواد اطلاعاتی بیشتر توجه کنند.

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

تمرکز آموزش‌های ارائه شده درباره سرقت علمی در کتابخانه‌های دانشگاهی بر مصادیق سرقت علمی و اینکه چه نوع نگارش‌هایی در زمره سرقت علمی است، بوده اما استریتمتر و براتون[۱۹] (۲۰۱۴) پیشنهاد می‌کنند کتابداران در آموزش خود گام را فراتر نهاده و سرقت علمی را از بعد اخلاقی تبیین کرده و پیامدهای این عمل غیراخلاقی را برای افراد و جامعه شرح دهند.

البته گاه آن‌قدر در ترساندن دانشجویان از سرقت علمی افراط می‌شود که دانشجو جرئت ندارد حتی یک جمله از خود و بدون استناد به منبعی بنویسد و هدف از استناد نیز درک نمی‌شود (عباسی و گریوز[۲۰]، ۲۰۰۸). گاه نیز این آموزش‌ها در قالب راهنماهایی با واژگانی ناآشنا برای دانشجویانی که تازه وارد دانشگاه شده‌اند و دغدغه‌هایی به مراتب مهم‌تر از شیوه استناددهی دارند در وب‌سایت‌ها ارائه می‌شوند و ممکن است هرگز خوانده نشوند (گالیور و تایسون[۲۱]، ۲۰۱۰).

نتیجه بررسی گیبسون و چستر فانگمن[۲۲] (۲۰۱۰) از نقش کتابداران آمریکا در مبارزه با سرقت علمی نشان می‌دهد که موضوعات زیر به طور پراکنده در آموزش‌های ضد سرقت علمی گنجانده شده‌اند:

1. راهنماهای مربوط به سبک‌های مختلف استناد
2. سرقت علمی آگاهانه و ناآگاهانه
3. پیامدهای سرقت علمی
4. ابزارهای استناد در پایگاه‌های اطلاعاتی
5. مثال‌هایی از سرقت علمی و مثال‌های واقعی از سرقت علمی
6. سیاست‌های دانشگاه یا موسسه مربوطه در قبال سرقت علمی
7. ارزیابی وب‌گاه‌ها
8. چگونگی نگارش نقل‌قول غیرمستقیم و خلاصه‌نویسی از مطالب دیگران
9. ابزارهای استناد آنلاین مثل Noodlebib

به‌نظر می‌رسد آموزش آنلاین ضد سرقت علمی پدیده دهه اخیر است چرا که در پژوهش فوق‌الذکر، فقط ۳.۷ درصد از کتابداران در پاسخ به اینکه چه روش‌های آموزشی را به کار گرفته‌اند، آموزش‌های آنلاین نظیر پاورپوینت، فیلم و یوتیوب را ذکر کرده‌اند.

پارک، مردیس و یوری[۲۳] (۲۰۱۰) در مقاله خود برخی از این آموزش‌های آنلاین را معرفی کرده‌اند:

1. کتابداران دانشگاه میسوری[۲۴] آموزش اخلاق علمی[۲۵] را در وب‌گاه خود ارائه داده‌اند. در این راهنما درباره چرایی اخلاق علمی، شیوه استناد به منابع مختلف اطلاعاتی، نقل‌قول مستقیم و غیرمستقیم با ذکر مثال‌ها و آزمون‌هایی آموزش داده شده است. همچنین، از آزمون‌های مرحله به مرحله در قالب فلش‌پلیر[۲۶] برای سنجش درک دانشجویان از سرقت علمی استفاده شده است[۲۷].
2. بازی‌وارسازی آموزش استناد: آموزش سواد اطلاعاتی در قالب بازی از ابتکارات کتابداران دانشگاهی در دهه اخیر بوده است[۲۸]. کتابداران دانشگاه جیمز مدیسون[۲۹] بازی «تیک تک تو[۳۰]» را برای تشخیص نوع منبع اطلاعاتی طراحی کرده‌اند چرا که قبل از استناد به یک منبع اطلاعاتی اول باید نوع آن (مقاله، کتاب، پایان‌نامه و ...) را تشخیص داد.

همانند همه آموزش‌های سواد اطلاعاتی، توصیه شده است که برای اخذ نتایج بهتر، آموزش اخلاق نگارش و پژوهش و پرهیز از سرقت علمی درون درس‌های اصلی دانشجویان جای داده شود چرا که هر رشته دانشگاهی، ویژگی‌های خاص خود را دارد و از اصول استنادی خاص خود پیروی می‌کند. افزون بر این، هر حرفه‌ای کدهای اخلاقی خاص خود را دارد که می‌توان آموزش اخلاق پژوهش را بر آن کدهای اخلاقی بنیان نهاد. کتابداران باید با اعضای هیئت‌علمی برای ارائه این نوع آموزش‌ها همکاری داشته باشند.

اما از آنجا که بیشتر منابع کتابخانه‌ای مشمول قانون کپی‌رایت یا حق مؤلف هستند، همیشه استفاده از این منابع در کتابخانه‌ها با چالش‌هایی روبه‌روست. به همین دلیل و در پی افزایش شمار منابع دیجیتالی موجود در کتابخانه‌ها، یکی دیگر از زمینه‌های دیگر فعالیت کتابخانه‌ها و کتابدارها، آگاهی‌بخشی، مشاوره و اجرای قانون حق مؤلف در کتابخانه‌هاست (فرناندز-مولینا، پرز-پولیدو و هررا-موریاس ۲۰۱۷). خود کتابداران آمریکایی هم اظهار کرده‌اند که با پرسش‌هایی با

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

موضوع حق مؤلف در کتابخانه‌ها از سوی مخاطبان روبه‌رو شده‌اند و اظهار علاقه کرده‌اند که آموزش‌های بیشتری دربارهٔ این موضوع ببینند (چاربنو و پری‌یس[۳۱] ، ۲۰۱۴). تأکید به این نقش کتابدارها تا حدی است که به عنوان یک تخصص از آن یادشده و این سمت مشاوره‌ایِ-اجرایی را به عنوان یکی از تخصص‌های حال حاضر کتابداران و اطلاع‌رسانان برشمرده‌اند که احتمالاً در آینده با افزایش نیاز مراجعه‌کنندگان، پررونق‌تر هم خواهد شد (فردریکسن[۳۲]. (۲۰۱۶ ،

بحث و جمع‌بندی

با دسترس‌پذیری بیشتر به داده‌ها و اطلاعات از طریق دنیای دیجیتال، چیز عجیبی نیست که از طریق کپی و پیست اطلاعات موجود، مقاله‌های جدیدی تولید شود و به عنوان آثاری اصیل به مخاطبان عرضه شود. در نتیجه، احتمال وقوع بدرفتاری در حوزه پژوهش هم می‌تواند بیشتر شود. در سال‌های اخیر، همین فناوری که به عنوان عامل اصلی سرقت‌های علمی در دهه‌های اخیر به شمار می‌رود، به کمک آمده و توانسته تا حدود قابل توجهی به یافتن سارقان علمی و البته پیش‌گیری از وقوع سرقت علمی کمک کند. همین امر موجب شده که در کشورهای مختلف جهان شاهد افشای موارد متعدد سرقت علمی باشیم. کشور ما هم از این قاعده مستثنی نیست. گاهی تعدد موارد، هشداردهنده می‌شود و گاهی حساسیت رعایت اخلاق در پژوهش بیش از پیش مورد تأکید قرار می‌گیرد. به این ترتیب، همیشه راهکارهای مقابله با سرقت علمی مد نظر مسئولان و مدیران حوزهٔ آموزش و پژوهش بوده است.

کتابخانه‌ها و به ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی، به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان کمک آموزش در دانشگاه‌ها، می‌توانند نقش‌آفرینی قابل‌توجهی در مبارزه با بدرفتاری‌های پژوهشی داشته باشند.

با توجه به دسته‌بندی بدرفتاری‌های پژوهشی که در بالا ذکر شد، در یک جمع‌بندی به نظر می‌رسد مهم‌ترین نقش کتابخانه دانشگاهی می‌تواند آشنا ساختن پژوهشگران با تعاریف و مصادیق کژ رفتارهای پژوهشی باشد. همچنین، آموزش اخلاق پژوهش، آموزش استناددهی، کمک در جستجو و تشخیص منابع، آموزش ابزارهای استناددهی، بهره‌گیری از نرم‌افزارهای مشابه‌یاب، آموزش شناسایی منابع و مجلات معتبر و نامعتبر، تعریف و تبیین مفهوم نویسندگی و آموزش اخلاق حرفه‌ای می‌تواند از دیگر برنامه‌های کتابخانه‌ها و کتابداران برای کمک به پرورش و گسترش اخلاق پژوهش و پیش‌گیری از ارتکاب انواع کژ رفتاری‌های پژوهشی باشد. گنجاندن این اقدامات و فعالیت‌ها در برنامه‌های کتابخانه‌ها به ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی، در کتابخانه‌های کشور ما می‌تواند گام مؤثری برای آگاه‌سازی جامعهٔ علمی و در ادامه، جلوگیری از وقوع انواع بدرفتاری پژوهشی به شمار رود.

برخی از پژوهش‌هایی که با هدف بررسی آموزش‌های استناد و اجتناب از سرقت علمی انجام شده‌اند در جدول زیر خلاصه شده‌اند:

ردیف	عنوان مقاله	سال انتشار	نام نشریه	هدف پژوهش	جامعه مورد مطالعه	روش پژوهش	محتوا و روش آمو
۱	The librarian’s role in combating plagiarism	۲۰۱۱	Reference Services Review	بررسی فعالیت‌های کتابداران در موضوع سرقت علمی	کتابداران آمریکا در همه انواع کتابخانه‌ها	ارسال پرسشنامه با سؤالات باز به گروه‌های ایمیلی کتابداران	1. راهنماه سبک‌ها 2. سرقت ناآگاهان 3. پیامدها 4. ابزارهای پایگاهه 5. مثال‌ها و مثالهای علمی 6. سیاست موسسه سرقت 7. ارزیابی

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

8. چگونگی
غیرمست
خلاصه‌ن
دیگران
9. ابزارهای
مثل bib

فقط ۳.۷ درصد ا
آموزشهای آنلاین

۲	Get the cite right: Design and evaluation of a high-quality online citation tutorial.	۲۰۱۰	Library & Information Science Research	ارزیابی آموزش آنلاین APA تهیه‌از این آموزش شده توسط دانشگاه هاروارد	استفاده‌کنندگان پرسشنامه (باز برای همه افراد و نه فقط اعضای دانشگاه هاروارد)
۳	Web tutorials: bibliographic instruction in a new medium	۲۰۰۶	Medical Reference Services Quarterly	گزارش ایجاد یک آموزش آنلاین متنی	اساتید، کتابداران و دانشجویان دانشگاه تنسی The University of Tennessee Health Science Center Focus group
۴	Placing the library at the heart of plagiarism prevention: the University of Bradford experience	۲۰۱۳	New Review of Academic Librarianship	گزارش آموزش حضوری پرهیز از سرقت علمی	دانشجویان دانشگاه برادفورد پرسشنامه
۵	Teaching International Students How to Avoid Plagiarism: Librarians and Faculty in Collaboration	۲۰۱۴	The Journal of Academic Librarianship	گنجاندن آموزش پرهیز از سرقت علمی در درس روش تحقیق	دانشجویان ارشد مهندسی در Bleking Institute of Technology پرسشنامه و ارزیابی تکالیف

lib2mag.ir

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

سوئد

۶	The Copyright Librarian	۲۰۱۶	–	تبیین نقش کتابدارها به عنوان مشاور حق مؤلف و حقوق مالکیت معنوی در کتابخانه‌ها	بررسی موردی کتابخانه‌های آمریکایی و اروپایی	مصاحبه و پرسشنامه	کسب تخصص در مالکیت فکری
۷	Academic Libraries and Copyright: Unveiling Inadequacies of Current Law Through the Analysis of Processes Included in Quality Management Systems	۲۰۱۷	The Journal of Academic Librarianship	بررسی چالش‌های حقوقی استفاده از منابع کتابخانه‌ای از دیدگاه قانون	شماری از کتابخانه‌های دانشگاهی اسپانیا	؟؟؟	بررسی نیازمندی قوانین برای پوش استفاده از منابع دیجیتال در کتابخ

پانویس:

[۱]. Common Knowledge

[۲] . نگارندگان مشاهده کرده‌اند که در مقاله‌ای به این حقیقت که اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها از سوی محل کار خود برای انتشار مقاله تحت فشار هستند اشاره شده بود و داور محترم خواسته بودند برای این موضوع به منبعی استناد داده شود، در صورتی که به نظر می‌رسد یکی از حقایق پذیرفته شده در جامعه علمی امروز است!

[۳]. برای اطلاعات بیشتر به مقاله ذیل مراجعه کنید:

Hall, S., Moskovitz, C., & Pemberton M. (2018). Attitudes toward text recycling in academic disciplines. in Research across ountability ۱۴۲-۱۶۹. DOI: 10.1080/08989621.2018.143462

[۴]. George, Costigan & O'Hara

[۵]. Haines

[۶]. Hughes & McCabe

[۷]. Lambert, Hogan & Borton

[۸]. Celik

.است مجاز نویسنده نام و منبع ذکر با تنها مجله مطالب نقل .است محفوظ 2.0 کتابدار مجله برای حقوق تمامی

[۹]. Wilkinson
[۱۰]. Amsberry
[۱۱]. Ransome & Newton
[۱۲]. Smedley, Crawford & Cloete
[۱۳]. Park, Mardis & Ury
[۱۴]. Mages & Garson
[۱۵]. Eret & Gocmenoglu
[۱۶]. Ury & Wyatt
[۱۷]. Strittmatter and Bratton
[۱۸]. Saunders
[۱۹]. Strittmatter and Bratton
[۲۰]. Abasi & Graves
[۲۱]. Gullifer & Tyson
[۲۲]. Gibson & Chester-Fangman
[۲۳] Park, Mardis & Ury.
[۲۴]. Northwest Missouri State University
[۲۵]. Academic Integrity Tutorial: http://libguides.nwmissouri.edu/integrity
[۲۶]. Flash Player

[۲۷] . این کوییز را می‌توان در آدرسhttps://libguides.nwmissouri.edu/honesty/tutorialsدید و شرکت کرد.
[۲۸] . در ایران نیز خانم زهرا بتولی دانشجوی دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران، پایان‌نامه دکترای خود را به موضوع بازی‌وارسازی (گیمیفیکیشن) آموزش سواد اطلاعاتی اختصاص داده‌اند.

[۲۹]. James Madison University
[۳۰]. Citation Tic Tac Toe game: https://www.lib.jmu.edu/tictactoe/
[۳۱]. Charbonneau & Priehs
[۳۲]. Frederiksen

lib2mag.ir

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

منابع:

1. جمال‌زاده، محمدعلی (۱۳۴۵). خلقیات ما ایرانیان. [تهران]. (خوانش از روی نسخه پی‌دی‌اف).
2. رجب‌زاده عصارها، امیرحسین (۱۳۹۷). کارگاه آموزشی آشنایی با نرم‌افزار مشابه‌یاب سمیم نور با تأکید بر شیوه‌های سرقت علمی. برگزارشده در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران. در تاریخ ۲۵ اردیبهشت. [فایل پاورپوینت].
3. Abasi, A. R., & Graves, B. (2008). Academic literacy and plagiarism: Conversations with International students and disciplinary professors. Journal for Academic purposes ۷(۴), ۲۲۱-۲۳۵.
4. Amsberry, D. (2009). Deconstructing plagiarism: International students and textual practices. The Reference Librarian ۵۱(۱), ۴۳-۵۶.
5. Bratton, V. K., & Strittmatter, C. (2014). Plagiarism awareness among students: College theory into library instruction. College & Research Libraries ۷۵(۵),, ۷۳۶-۷۵۲.
6. Brimble, M. (2015). Why Students Cheat. An Exploration of the Motivators of Student Handbook in Higher Education. In Academic Integrity Tracey Ann Bretag, 1tag, 1by Tracey Ann Bretagdoi: 10.1191/1478088706qp063oa.
7. Celik, C. (2010). Perceptions of University Students on Academic Honesty as Related to Gender, University Type and Major in Turkey. The Journal of American Academy of Business, 14(2), 271–۲۷۸.
8. Charbonneau D., H. & Priehs, M. (2014). Copyright Awareness, Partnerships, and Issues The in Academic Libraries. of Academic Librarianship ۲۲۸–۲۳۳.
9. Deborah H. Charbonneau, D. H., Priehs, M. (2014). Copyright Awareness, Partnerships, The Issues in Academic Libraries. of Academic Librarianship 40. Issues 3–۴۰. ۲۲۸-۲۳۳.
10. Elander, J., Pittam, G., Lusher, , Fox, P., & Payne, N. (2010). Evaluation of an intervention to help students avoid unintentional plagiarism by improving their authorial identity. Assessment & Evaluation in Higher Education, ۳۵(۲), ۱۵۷-۱۷۱.
11. Eret, E. & Gokmenoglu, T. (2010). Plagiarism in higher education: A case study with Procedia academicians. Social and Behavioral Sciences 2 . ۳۳۰۳–۳۳۰۷.
12. (2016). L. me: The Copyright Librarian: A Practical Handbook Chandos publishing. Digital format.
13. Fernández-Molina, J., Pérez-Pulido, M., & Herrera-Morillas, J. (2017) Academic Libraries and Copyright: Unveiling Inadequacies of Current Law through the Analysis of The in Quality Management Systems. Academic Librarianship . Volume 43, Issue 3. 184-192.
14. “The N. & Fangman, C. (2011) role in combating plagiarism”

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

Reference Services Review, Vol. 39 Issue: 1, https://doi.org/10.1108/00907321111108169pp.132-150,

.15 Gullifer, J., & Tyson, G. A. (2010). Exploring university students' perceptions of Studies focus group study. ۳۵(۴), ۴۶۳-۴۸۱. Higher Education

.16 George, S., Costigan, A., & O'hara, M. (2013). Placing the library at the heart of New University of Bradford experience. Academic Librarianship ۱۹(۲), ۱۴۱-۱۶۰.

.17 Gunnarsson, J., Kulesza, W. J., & Pettersson, A. (2014). Teaching international students: The librarians and faculty in collaboration. Academic Librarianship ۴۰(۳-۴), ۴۱۰-۴۱۷.

.18 Haines, V. J., Diekhoff, G. M., LaBeff, E. E., & Clark, R. E. (1986). College cheating: Research and the neutralizing attitude. Higher education ۲۵(۴), ۳۴۱-۳۵۴.

.19 The L. (2006). Understanding academic misconduct. Journal of Higher Education & Academic Hogan, Canadian L., ۳۶ G., E. (۳). Collegiate Dishonesty Revisited: What Have They Done, How Often Have They Done It, Who Does It, And Why Did They Do It? . Electronic Journal of Sociology, ۷.۴.

.20 Park, C. (2003). In other (people's) words: Plagiarism by university students–literature lessons. Assessment & evaluation in higher education ۲۸(۵), ۳۷۱-۳۸۸.

.21 Park, S., Mardis, L. A., & Jo Ury, C. (2011). I've lost my identity–oh, there it is... in a style Reference styles and academic honesty. Review ۳۹(۱),, ۴۲-۵۷.

.22 Ransome, J. & Newton P. M (2018). Are we educating educators about academic assessment UK higher education textbooks, in Higher Education. DOI: 10.1080/02602938.2017.1300636. ۱۲۶-۱۳۷. ۴۳:۱.

.23 Saunders, L. (2018). Information Literacy in Practice: Content and Delivery of Library The Tutorials. Journal of Academic Librarianship. ۲۶۹–۲۷۸. ۴۴.

.24 Sims, R. L. (1993). The relationship between academic dishonesty and unethical Journal practices. of Education for Business ۶۸(۴), ۲۰۷-۲۱۰.

.25 Smedley, A., Crawford, T. & Cloete, L. (2014). An intervention aimed at reducing plagiarism in undergraduate nursing students. Nurse Education in Practice. Volume 15. Issue 3. 168-173.

.26 Wick What we do for the sake of correct citations. Click Libraries.

.27 International Perceptions of Plagiarism and Cheating.

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.

. ۲۰(۲). ۹۸-۱۰۵.Journal of Teaching and Learning in Higher Education

نویسندگان:
مریم صراف‌زاده[1]– امیرحسین رجب‌زاده عصارها [2]

1. عضو هیئت‌علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران ir.ac.ut@sarrafzadeh.m
2. دانشجوی دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران com.gmail@assarha.amir

مشخصات استناددهی به این مقاله

نویسنده(ها):	مریم صراف زاده و امیرحسین رجب‌زاده عصارها
عنوان مقاله:	کتابداران علیه سرقت علمی: آموزش اخلاق پژوهش و استناد در کتابخانه‌های دانشگاهی
عنوان مجله:	کتابدار ۲.۰ –(عنوان لاتین: i-Kitابdr 2.0)
دوره مجله(Vol):	۴
شماره مجله(Issue):	۴
سال(Year):	۱۳۹۷
شناسه دیجیتال(DOI):	
لینک کوتاه:	http://lib2mag.ir/9961

تمامی حقوق برای مجله کتابدار 2.0 محفوظ است. نقل مطالب مجله تنها با ذکر منبع و نام نویسنده مجاز است.